

Iskola és könyvtár Moszkvában

„Az olvastatás szerepe az iskolában: a tanulók önképzésének megvalósítása, a hazai és külföldi tudományos, technikai és kulturális eredményeknek az iskolai munkában való felhasználása. Közoktatásunknak jelenleg ez az egyik legfontosabb feladata; megvalósítása csak úgy lehetséges, ha a könyv az oktatás szerves része lesz, s ha valamennyi pedagógus hozzáértően segíti ezt a célkitűzésünket.”

A Moszkvai Városi Pedagógus Továbbképző Intézet 1968-ban módszertani levelet adott ki az iskolák igazgatóinak és tanulmányi vezetőinek az új tanterv végrehajtásához. A fenti idézetet ebből a módszertani levélből emeltük ki.

Azóta négy év telt el. A levélben megfogalmazott elvek valóra váltásának folyamatát és eredményeit egy 1972 decemberi moszkvai tanulmányút során nyílt módunk megfigyelni.

A könyvtár helye az iskola életében

Moszkva valamennyi iskolájában van könyvtár. Az 1204 iskola kb. 13 millió kötettel rendelkezik, tehát egy-egy iskolára 12 000 kötet könyv jut. Természetesen a számok önmagukban nem sokat mondanak. Alapvetően fontos az állomány minősége, de a legjobb állomány is holt anyag marad, ha az iskola oktató-nevelő munkája nem épít rá. Az iskolai könyvtár léte, fejlődése az oktatás igényeinek, korszerű alkalmazási módszereinek a függvénye. Bázisként tervszerűen, szervesen kell beépülnie az iskolai munka egészébe.

A moszkvai továbbképző intézet módszertani levele különösen a tervszerűséget hangsúlyozza: *Az iskola vezetősége az általános munkaterv készítésekor gondoskodik a könyvvel végzett munka tervezéséről is.* Konkrétan: a könyvtár elhelyezése, fejlesztése, a kihasználásával kapcsolatos tartalmi és módszerbeli feladatok megfogalmazása szerepeljen az iskolavezetés, a könyvtáros, az osztályfőnökök, a szakmai munkaközösségvezetők, az úttörő-, illetve komszomolvezető éves munkatervében.

A Zója Kozmogemjanszkájáról elnevezett iskolában

Egy iskola életének minden mozzanatát alapvetően meghatározza *az iskolavezetés szemléletmódja*, irányító módszere. Tehát meghatározza a könyvtár működését is. A meglátogatott iskolában (a leningrádi kerület 201-es iskolája, melyet Zója Kozmogemjanszkájáról neveztek el, mivel a hős partizánlány ebben az iskolában tanult) a nevelői szobában hatalmas táblázat szemlélteti, hogy az igazgatónak, helyettesének, a nevelőtestület tagjainak *mi a feladatuk a könyvvel végzett munka megszervezésében.* Az iskola igazgatója az általános tervezésért s a pénzügyi fedezet biztosításáért felelős. A tanulmányi vezető (az egyik igazgatóhelyettes) ellenőrzi, hogy a munkaközösségek, a szaktanárok elkészítették-e a *tantárgyi olvastatás* tervét. Oralátogatásain figyelni ennek megvalósítását. (Ez a feladat az igazgatóhelyettesek továbbképzési anyagának is része.) A folyóiratok rendelése szintén az ő hatáskörébe tartozik. A szaktárgyi olvastatás igazi tervezését a módszertani munkaközösségek végzik. Ők határozzák meg a tantárgy tanításában feldolgozható olvasmányokat, természetesen a szaktanárok javaslata alapján, akik osztályokra, anyagrészre alkalmazva készítik a saját munkatervüket. *Az osztályfőnök és az úttörő-, illetve komszomolvezető* munkája sajátos, de az is igényli a könyvet. S mindezek munkájának feltételeit megteremti, saját tevékenységével segíti az iskolai könyvtáros. A közművelődési könyvtárral való kapcsolat kiépítése sem hiányzik az iskolai munkatervből. Ez a társadalmi szervekkel kapcsolatot tartó igazgatóhelyettes feladata. Így lesz a *könyvtári tevékenység intézményessé*, az egész iskolára kiterjedő, s nem esetleges, elszigetelt, rendszertelen.

Joggal feltételezhető, hogy ez a mintaszerű szervezettség nem jellemző ilyen mértékben minden iskolára. De hogy jellemző legyen, azért ebben az iskolában 1972. októberében a kerület igazgatói és könyvtárosai szemináriumon foglalkozáson tárgyalták meg a *korszerű oktató-nevelő munka és a könyvtár* kapcsolatát.

A módszertani munkaközösségek szerepe a szaktárgyi olvastatásban

A módszertani munkaközösségek tevékenységét érdemes alaposabban megnézni. Hiszen igazából a szaktanár feladata a tantárgyi olvastatás, az önálló ismeretszerzésre való nevelés a szakkönyvek segítségével. Ezért mindegyik módszertani munkaközösség a tanév elején úgynevezett „Mit olvassunk?” jegyzéket készít, s ebben osztályonként, témakörönként javasol irodalmat a tantárgyhoz. A szaktanár ennek alapján építi be az olvasmányt tanmenetébe. A jegyzéket sokszorosítják, s kifüggesztik az osztályokban, illetve a szaktanteremben, valamint a könyvtárban. *Valamennyi*

kabinetben olvasható a javasolt szakirodalom jegyzéke. Ahol szükséges, még az oldalszámot is megjelölték.

Nem könnyű feladat a tanár számára az ilyen típusú óra módszertani felépítése. Kísérletek, tapasztalatátadás szükséges elterjedéséhez. Általános vélemény, hogy a humán tárgyakban gyorsabban, természetesebben valósul meg a szaktárgyi olvas-tatás. Moszkva egyik kerületének kabinetvezetője elmondta, milyen éles vitát vál-tott ki néhány évvel ezelőtt az a kérdés, hogy szükséges-e hozzáolvastatni a ter-mészettudományos tárgyakhoz, nem elég-e a tankönyv és a kísérlet. De azóta már kialakult nézetté vált, hogy *gyenge tanár az, aki csak a tankönyvből tanít*: most a kézikönyvek használatával segítik az új módszer elterjedését. A legjobban sikerült órákat a szaktanárok leírják, a munkaközösség e leírásokat összegyűjti, s a bennük foglaltakat bárki felhasználhatja.

A tantárgyak közti koncentráció, kapcsolatteremtés is az olvasmányok útján valósul meg: pl. a sport összefüggése a biológiával, a fizikával, a művészetekkel, a történelemé az irodalommal stb. A könyvtárban képes-rajzos könyvajánlások hívják fel az *összefüggésekre* a figyelmet; tábla fogad, amely illusztrációval, fényképekkel, szöveggel buzdít az olvasásra, sőt a *könyv munkaeszközként* való használatára. Az illusztrációk zömét a tanulók készítik. A faliújság egyik rovata a „Kérdezhetsz — felelhetsz”; ebbe a tantárggyal kapcsolatos kérdések kerülnek, s megoldásuk csak szakirodalom, szaklexikon segítségével lehetséges.

Intézkedések a szaktárgyi olvasatás érdekében

A tantárgyi eredményességi vizsgálatok is kiterjednek a tanulók olvasmányaira. A Pedagógus Továbbképző Intézet módszertani levele előírja: *Havonta egyszer minden tanárnak időt kell találnia arra, hogy beszélgessen a tanulókkal a tárggyal kapcsolatban olvasott könyvekről.* Részletesen foglalkozik azzal is, hogy egy-egy korosztály számára melyek a legcélravezetőbb feldolgozási módszerek.

Az OSZSZSZK Művelődésügyi Minisztériuma több iskola IV. osztályában meg-vizsgálta a történelem tanításának helyzetét. A vizsgálat eredményét és a belőle lezűrhető tennivalókat 1972-ben utasítás formájában közölte az Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságok művelődésügyi minisztereivel és a megyei, illetve városi művelődésügyi osztályvezetőkkel. Az utasítás a könyvek szerepével is foglalkozik. Ugyanis a vizsgálat megállapította, hogy a legjobb eredményt azok a tanárok érik el, akiknek óráit az események világos magyarázata s a különféle szemléltető esz-közök széles körű felhasználása jellemzi. Külön kiemeli a *lexikonokkal, a történelmi témájú szépirodalmi művekkel végzett munka fontosságát.* Elítéli a nagyszámú statisztikai adat, évszám bemagoltatását, hisz ezeket a tanulók megtalálják a lexikonok-ban. De a *lexikonok használatára tanítani* és szoktatni kell a tanulókat. E kéziköny-vekkal több tanár nem tudott mit kezdeni. Ráadásul nem mindegyik iskolai könyv-tár van ellátva ilyen könyvekkel. Ezért a munka megajvitása érdekében hozott intéz-kedések közt ott szerepel a történelmi szak-, illetve szépirodalmi művek olvastatása, megfelelő példányszámban való beszerzése.

A Pedagógus Továbbképző Intézet matematikai kabinetjében láttunk egy faliúj-ságot: „A matematika és az élet” címmel. A cím alatt ez áll: „Olvasd el ezeket a könyveket!” S a tudnivalók közt: Értésítés egy bemutató óráról, amely a szakirodalom felhasználására ad példát.

Minden tantárgyhoz van ajánló bibliográfia, s ezt felhasználják állománygyara-pítási tanácsadóként is.

Az iskolai könyvtárak állományának fejlesztése

Moszkva valamennyi iskoláját a Könyvtárellátó, a Kollektor látja el könyvvel. *A városnak saját iskolai könyvtári kollektora* van, a gyermekkönyvtárak ellátását egy másik vállalat végzi. Az iskolai könyvtárellátó munkája rendkívül tervszerű. Vala-mennyi iskola szerződést kötött vele. Ahogy elmesélték, ez nem ment könnyen, mert az iskolák kezdetben bizalmatlanok voltak iránta. Végül a művelődésügyi főosztály vezetője összehívta az iskolák igazgatóit és a vezető felügyelőket, s a könyvtárellátó képviselője ismertette velük a szerződéskötés előnyeit. Azóta megszűnt a bizalmat-lanság. Minden iskola havonta egyszer válogat az új kiadványokból. Bizonyos művek beszerzése (például a Gyermekenciklopédia kötetei, a Kézikönyv az igazgatók részére; olyan sorozatok, mint a 85 kötetes A tanítók módszertani könyvtára, az Iskolások—úttörők könyvtára, a híres emberek élete, a klasszikusok „diákkönyvtár” sorozata kemény kötésben) valamennyi iskola számára kötelező. Minden iskolának van egy fiókja, amelyben összegyűjtik számukra a könyveket, s ezeket a könyvtárellátó saját kocsiján hordja szét havonta egyszer az iskoláknak. Moszkva 30 kerülete összesen 12

csoportot képez a kollektor szempontjából, s mindegyik csoportnak van egy felelőse, aki egyszemélyben könyvtári és pedagógiai szakember.

Az állományarapítás folyamatosságát az biztosítja, hogy a fejlesztésre fordítható összeget, *tanulócsoportonként 10 rubelt, az iskolák a naptári év elején megkapják.* Ez az összeg nem elég, de az iskola fölött védnökséget vállaló üzem minden évben legalább ennyivel megtoldja. S tudni kell még valamit: *minden új iskola 5000 kötetes könyvtárat kap az induláskor.* Ez hozzátartozik az alapfelszereléshez.

A könyvtár

A „Zója Kozmogyemjanszkaja” iskola könyvtárának 45 000 kötete három teremben van elhelyezve. A nevelői és az ifjúsági állomány együtt van. Különösen a kézi-könyvtár anyaga gazdag. Sok a rajzos könyvajánlás: „Mit olvass a fizikához?” „A kirándulások kézikönyvtára”, „A pályaválasztásban is segít a könyv”.

Két kiállítást is láttunk a könyvtárban: az egyik a Szovjetunió 50 éves fennállását illusztrálta könyvekkel, a másik „Évszakok” címmel festők, költők műveit gyűjtötte egybe.

Az olvasónyilvántartás nagyon pontos. A személyi adatokon kívül azt is megtudjuk belőle, *milyen más könyvtárba jár még a tanuló.* A könyveken kívül folyóiratokat is kölcsönöznek. Az elveszített könyv ötszörös árát kell megtéríteni.

A könyvtáros

Az OSZSZSZK Művelődésügyi Minisztériuma 1971 novemberében új iskolai könyvtári szabályzatot adott ki. Ebben a könyvtáros szerepét így fogalmazta meg: *Az iskolai könyvtáros a pedagógiai tanács tagja. Munkatervét és az elvégzett munkáról szóló jelentését az iskola pedagógiai tanácsa hallgatja meg és hagyja jóvá.* Moszkva valamennyi iskolai könyvtárában főfoglalkozású könyvtáros dolgozik. Továbbképzésükről a Pedagógus Továbbképző Intézet gondoskodik; minden könyvtáros öt évenként 210 órás, egész tanéven át tartó továbbképzésen vesz részt, amelyet záródolgozat fejez be. Hogy önképzésre is legyen idejük, *a könyvtárosok heti egy szabadnapot kapnak.* Néhány téma a továbbképzés tananyagából: gyermekirodalom, a bibliográfiák, a könyvtári foglalkozások módszertana és témái, könyvtártechnikai ismeretek, nagy emberek véleménye a könyvről, továbbá pedagógiai és pszichológiai témák.

Végül el kell még mondani, hogy különösen megnövelik az iskolai könyvtáros szerepét Moszkvában is az oktató-nevelő munka korszerűsítése érdekében bevezetett új tanítási módszerek. A könyvtárosok feladatkörét a minisztériumi szabályzat sokoldalúan, részletesen határozza meg. Ennek kifejtése azonban új beszámoló feladata lehet.

Dr. Ballér Endréné

IGÉNYKUTATÁST VÉGZETT kérdőívek segítségével a *Tiszafüredi Járási Könyvtár* a város pedagógusai körében abból az alkalomból, hogy felújították a könyvtár gyermekrészlegét és átalakítás előtt áll a felnőtt részleg. A választ adó 25 nevelő többsége a gyermekrészlegre vonatkozóan azt kívánta, hogy az *szombat délután és vasárnap délelőtt is legyen nyitva.* A gyermekprogramok közül a felső tagozatosoknak vetélkedőket, a kicsiknek bábműsorokat javasoltak. Jó részük nem jelezte, hogy tanítási órát tartana a könyvtárban, néhányan magyar, illetve osztályfőnöki órát említettek. Többen kértek a gyermekek számára könyvismertetéseket, s helyeselték, hogy a könyvtárban megtanítták a gyermekeket a *kézikönyvek, lexikonok használatára.* A könyvtárba nem járó gyermekfolyóiratokról nem tettek említést, viszont kevesellték a könyvek példányszámát, és több, nagy emberek, feltalálók életével foglalkozó könyv beszerzését javasolták. A felnőtt részleggel kapcsolatban egyesek meglepő módon a vasárnapi nyitvatartást igényelték, ami tíz éve be van vezetve. Többen szóvá tették az *olvasóterem hiányát* (ennek kialakítására helyhiány miatt a tervezett átrendezés után sem kerülhet sor), s kérték a szakkönyvállomány bővítését, úgyszintén javasolták a *szomszéd országok magyar nyelvű lapjainak járattását.* A rendezvényekkel kapcsolatban indítványozták, hogy a könyvtár ifjúsági klubjának élére állítsanak fiatal pedagógus klubvezetőt, s a rendezvényekre hívnak meg neves előadókat. Az irodalmi színpadi rendezvényeken kívül zenés-táncos (!) összejövetelek rendezését is kérték. A pedagógusok elismerően nyilatkoztak a könyvtár munkájáról, s megállapították, hogy az jól segíti az iskola oktató-nevelő munkáját. (N. J.)